

Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Irodalom- és kultúratudományi Doktori Iskola
Olasz irodalom program

Molnár Annamária

Mítosz és egzegézés.
Istennőábrázolás Giovanni Boccaccio *De mulieribus claris* és
***Genealogia deorum gentilium* című műveiben**

Doktori (PhD)-értekezés tézisei

Témavezető: Prof. Dr. Víg Éva egyetemi tanár

Szeged
2021

I. Az értekezés témája, célkitűzései

Giovanni Boccaccio mind a hazai, mind a nemzetközi kutatásokban elsősorban a *Dekameron* szerzőjeként ismert, emellett számos alkalommal az utolsó helyre szorul az olasz irodalom „három koronájának” sorában. Ezzel összefüggésben pedig az irodalomtudományi kutatások spektrumában is egy bizonyos mértékig fals kép alakult ki róla, amely a *Dekameronra* koncentrálna, sőt számos esetben csak arra redukálva láttatja a szerzőt. Amennyiben ezen mégis túlmutatnak a vele foglalkozó tudományos munkák, akkor is jellemzően népnyelvi munkásságára fordítanak figyelmet, indokolatlanul háttérbe szorítva latin műveit.

Disszertációmmal egyik fő célom tehát az volt, hogy árnyaljam és gazdagítsam a szerzőről kialakult képet, és felhívjam a figyelmet a boccacciói latin próza méltatlan mellőzöttségére, valamint kivételes irodalmi értékére. Ennek alátámasztására a rendkívül gazdag *corpus*ból kutatási témaként híres hölgyek, köztük is a görög-római mitológia meghatározó istennőinek komparatív vizsgálatát választottam, amelyhez a *Genealogia deorum gentiliumot* és a *De mulieribus claris*t vettem alapul. Nagy lehetőséget láttam ugyanis abban, hogy ezeknek az istenségeknek a két műben olvasható ábrázolásait összehasonlítva olyan többszemponútú elemzést végezzek, amely kitér a boccacciói forrásokra, narrációs technikákra, és igyekszik kapcsolódási pontokat találni Boccaccio latin nyelvű munkásságának egyes elemei között.

Vizsgálatom tárgyául öt olyan istennőt választottam, akik mindkét fent említett boccacciói műben legalább egy-egy önálló fejezetben szerepelnek. Így került kutatásom középpontjába Iuno, Ops, Ceres, Minerva és Venus alakja. Többségük az antik hitvilág meghatározó istensége, így talán még inkább szemléletes példáivá válhattak a boccacciói ábrázolás sajátosságainak. Valamennyiük esetében, a nekik szentelt fejezetek és a műben szereplő egyéb előfordulásaik elemzésével, valamint azok komparatív vizsgálatával a célom annak bemutatása volt, hogyan szemlélte és értelmezte történeteiket, alakjukat a középkor szűrőjén át Boccaccio. Célul tűztem ki továbbá, hogy kitérjek az ábrázolásaikat meghatározó jellegzetességekre is, ezek ugyanis érzékletesen mutatják be azt az egyszerre szerteágazó, ám a maga sokszínűségében mégis műfajteremtő irodalmi vállalkozást, amely Boccaccio elvitathatatlan érdeme.

A kiválasztott istennők azonban csupán a boccacciói latin próza egy lehetséges nézőpontjára koncentrálnó vizsgálatot tettek lehetővé, vagyis nem feleltek meg teljes egészében célkitűzéseimnek, ezért indokoltnak tartottam kutatásom horizontjának kiterjesztését. A boccacciói próza előtérbe helyezésére irányuló törekvésem ugyanis szükségszerűen magában

foglalta, hogy az istennőkön túlmutató, átfogó képet adjak az egyes művekről, ily módon igyekezve egyfajta paradigmaváltás szükségességére felhívni a figyelmet a Boccaccio-kutatásokban.

Ennek megvalósítása érdekében a *Genealogia* és a *De mulieribus* mellett a *De casibus virorum illustrium* jelentőségére és legfontosabb jegyeire is rá kívántam mutatni. Vagyis mindhárom művet – különösen az előbbi kettőt – olyan szempontok mentén igyekeztem bemutatni, amelyek a későbbiekben kiindulópontként szolgálhatnak a hazai kutatások számára, ugyanakkor tartalmazzák azokat a lényegi információkat és elméleti hátteret, amely a dolgozat második egységében elvégzett vizsgálat megértésének elengedhetetlen feltétele.

Az egyes vizsgálati szempontok, vagyis a források, a munkamódszerek és a narráció kérdésének tárgyalása pedig részben olyan távlati, a dolgozaton túlmutató céllal kerültek a műbe, hogy azokon keresztül megismertethessek egy-egy, a boccacciói latin próza helyes értékeléséhez nélkülözhetetlen nézőpontot. Kiemelt jelentőséget tulajdonítottam annak, hogy valamennyi elemzési szempontot mindkét műre vonatkozóan értékeljek és a hasonlóságok mellett megvizsgáljam azok jellegzetes vonásait is. Ezzel pedig azt kívántam érzékeltetni, hogy elengedhetetlenül fontos ugyan egységben látni és láttatni Boccaccio latin munkáit, ám az azokat egyedivé tevő jellemzőket sem szabad elvitatni és háttérbe szorítani. További célom volt, hogy ezt az egységet hangsúlyozó szemléletet – különösen a narrációs technikák és munkamódszerek tekintetében – a *Dekameronra* is kiterjesszem. Hiszen bármennyire is ki szándékoztam emelni Boccacciót legismertebb műve árnyékából, mégsem lett volna helyes hozzáállás azt teljes egészében mellőzni.

Összefoglalóan tehát elmondható, hogy értekezésemben – a szakirodalom meglévő eredményeire támaszkodva, ugyanakkor új szempontokkal is igyekezve bővíteni azokat – egyszerre kívántam Boccaccio latin nyelvű munkásságának értékét kiemelni és kijelölni méltó helyét az irodalomtudományi kutatásokban, valamint az istennők leírásainak elemzésén keresztül konkrét példával is illusztrálni ennek egy lehetséges megvalósítási módját.

II. Az értekezés módszerei és felépítése

Ahogy azt a disszertáció témájának meghatározásakor már részletesebben is kifejtettem, dolgozatomban Boccaccio latin nyelvű prózájának két meghatározó, ám a közös istennőalakok szempontjából még egymással összefüggésbe nem hozott művének jellemzőit vizsgáltam öt istenség ábrázolásain keresztül. Ahhoz, hogy az értekezés központi elemét képező komparatív

vizsgálat a maga teljességében végigkövethető legyen, munkámat két nagy egységre tagoltam. Ezt az elképzelést erősítette bennem, hogy mind a hazai, mind a nemzetközi Boccaccio-kutatások látóteréből erőteljesen kiszorult a szerző latin nyelvű prózai munkásságára koncentráló vizsgálat. Nem csupán arra nem volt példa, hogy meghatározott szempontok szerint egységben vizsgáljanak több boccacciói latin prózai alkotást, hanem még az egyes művekkel önállóan is igen kevés kutatás foglalkozott, különösen a hazai kutatók körében.

II.1. Boccaccio latin prózája

A fent említett okok miatt jelen dolgozat első három fejezetében olyan, a későbbi elemzésem szempontjából meghatározó általános jegyeket vizsgáltam, mint a certaldói szerző forrásai, munkamódszerei és alkalmazott narrációs technikái. Mindezt azonban egy olyan fejezet megírása előzte meg, amely a kiindulópontként szolgáló *De mulieribus* Laura Torretta, Vittorio Zaccaria és Elsa Filosa munkáira koncentráló kritikátörténeti áttekintésével foglalkozik. Ez alapján kitűnt, hogy a *De mulieribus* megítélése ugyan egyre inkább függetlenedett a pozitivisták kritika téves megítélésétől, ám a mű, és általában véve Boccaccio latin nyelvű prózai munkásságának átfogóbb megismerése további kutatásokat indokol.

Ezt követően Boccaccio három nagy latin prózai művének (*De mulieribus*, *Genealogia*, *De casibus*) legfontosabb formai és tartalmi jegyeit foglaltam össze. A felsoroltak közül ugyanis előbbi kettő a dolgozat szerves részét képező elemzéshez tartozik, ugyanakkor e rövid áttekintéssel azt is illusztrálni kívántam, hogyan határozza meg a boccacciói latin prózát e három mű, valamint esetlegesen mely pontokon fonódik össze vagy válik szét történetük. Tárgyalásuk során azonban a dolgozat célkitűzéseivel összhangban megfordítottam keletkezésük feltételezett kronológiai rendjét. Értekezésem ugyanis alapvetően a *De mulieribus*-ban szereplő, ám a *Genealogia*-ban szintén előforduló istennők leírásait vizsgálja, ezt pedig a kezdetektől fogva hangsúlyozni igyekeztem.

II.2. Boccaccio forrásai

A disszertáció második fejezetében egy rendkívül összetett és számos kérdést felvető szemponttal, a boccacciói forrásokkal foglalkoztam. Az értekezés három általános, bevezető jellegű fejezete közül ebben kellett a legtöbb tényező figyelembevételével, ugyanakkor azok bizonytalanságának tudatában dolgoznom. Ezek között nem mellőzhettem olyan globálisan vizsgálandó szempontokat sem, mint a boccacciói forrásfelhasználás és a korszak sajátosságai.

Bevezetesként tehát felvázoltam, hogy milyen általános jellemzőket szem előtt tartva kell értékelnünk a későbbiekben, a konkrét források szintjén kirajzolódó jegyeket.

A számos általános tényező mellett ugyanakkor számításba kellett vennem azt a jelentős különbséget is, hogy a *Genealogia* és a *De mulieribus* forráskezelése és módszerei a munkák célkitűzéseiből adódóan alapjaiban eltérő. Ugyanis míg az előbbiben Boccaccio szinte értesülésenként megnevezi forrását, addig az utóbbi esetében ennek ellentéte valósul meg, vagyis egészen más módszerekkel kell az információk után kutatnunk. A két műben szereplő öt közös istennő alakja leginkább ezért is vált vizsgálatom tárgyává, hiszen egyik kiinduló hipotézisem az volt, hogy a *Genealogia* soraiból legalább részben feltárható a *De mulieribus* forrásfelhasználása.

Annak ellenére, hogy Boccaccio egyik vizsgált művében sem különíti el élesen egymástól forrásait, disszertációmban azokat részben nyelvük, részben keletkezési idejük alapján külön kezeltem. Ennek egyik oka volt csak az áttekinthetőség. Mivel valamennyi esetben további információkkal tartottam indokoltnak kiegészíteni az azokat tárgyaló alfejezeteket, szétválasztásuk mellett döntöttem.

Először a latin nyelvű forrásokat vizsgáltam, mivel úgy véltem, hogy azok mind mennyiségi, mind minőségi szempontból lényegesen meghatározóbb szerepet töltek be Boccaccio latin prózájában. Felhasználásukat ugyanis nem nehezítették nyelvi akadályok, ugyanakkor lényegesen könnyebben is hozzáférhetőek voltak. Mivel valamennyi forrás esetében – nyelvtől és keletkezési időtől függetlenül – a teljes felsorolás túlmutatott volna az értekezés keretein, így az említésre kerülő *auctorok* kiválasztása során a *Genealogia* és a *De mulieribus* dolgozatban vizsgált fejezeteire helyeztem a hangsúlyt. Így valamennyi megnevezett szerző esetében arra is törekedtem, hogy feltüntessem, melyik istennő leírásának forrása. Mindezek alapján kirajzolódott, hogy az antik költészet képviselői közül Ovidius, Vergilius és Statius, míg prózaírói közül Cicero alakja bizonyult a legmeghatározóbbnak. Utóbbi kategóriának fontos és gyakran felhasznált szerzői még Livius és Tacitus is, ám a teljes névsor ennél lényegesen gazdagabb.

Az ógörög forrásokat tárgyaló fejezetet Leonzio Pilato és Boccaccio más kortársainak szerepét összefoglaló ismeretekkel bővítettem ki. Szükségnek véltem ugyanis, hogy árnyaljam Boccaccio és az ógörög viszonyát, amelyet a szakirodalom olykor leegyszerűsítően kezel, csupán a szerző hiányos nyelvtudására helyezve a hangsúlyt. Igyekeztem hangsúlyozni a kérdés lényegesen összetettebb voltát és bemutatni azokat a lehetőségeket, amelyek mégis hozzáférhetővé tették a certaldói szerző számára ezeket a szövegeket. Leonzio Pilato mellett kiemeltem két kortárs, Paolo da Perugia és Barlaam jelentőségét, emellett a latin fordítások és

parafrázisok fontosságát is. Igyekeztem felhívni a figyelmet annak irodalomtörténeti jelentőségére is, hogy számos, főként a nyelvi nehézségek miatt évszázadokra hozzáférhetetlenné vált és egyben feledésbe merült ógörög nyelvű szöveg éppen Boccaccio latin nyelvű munkásságának köszönhetően került újra az értelmiség látóterébe. A görög szerzők között kiemelten kezeltem Homéroszt, akinek eposzaiból éppen Boccaccio és Petrarca kérésére fordított latinra részleteket Leonzio Pilato, és aki egyben a *Genealogia* legtöbbször idézett forrása is. A számos pozitív eredmény mellett természetesen nem mellőzhettem a nyelvi tévedésekből és a téves etimologizálásokról adódó hibák kiemelését sem, ugyanis álláspontom szerint így válhatott kellően árnyalttá a Boccaccio ógöröghöz való viszonyáról vázolt kép.

Az antik irodalmi és a középkori források tárgyalása közé szükségesnek tartottam egy további alfejezetet illeszteni, amely az istennők szempontjából Boccaccio számára meghatározó mítoszértelmezéssel, az euhémerizmussal foglalkozik. E hagyomány jelenlétét a két műben több okból is kifejezetten érdemesnek tartottam az alaposabb kutatásra. Egyfelől az a kérdés foglalkoztatott, hogyan férhet meg az antik istenvilág családfáját vázoló műben a címadó szereplők isteni mivoltának ilyen mértékű megkérdőjelezése, másfelől a disszertáció IV. fejezetében arra is választ kerestem, milyen hasonlóságok és különbségek mutatkoznak az egyes istennőalakok ábrázolásában a *Genealogia* és a *De mulieribus* soraiban. Ennek megértéséhez és a kutatás módszerének elméleti megalapozásához elengedhetetlen volt az euhémerisztikus hagyomány sajátos jegyeit önálló alfejezetben tárgyalnom. Első lépésként megvizsgáltam annak különféle lehetőségeit, hogy milyen közvetítéssel juthatott el az euhémeroszi elképzelés Boccaccióhoz. A feltárt szövegszintű egyezések alapján két szerző, Cicero és Szt. Ágoston alakja bizonyult a legmeghatározóbbnak az irányzat közvetítésében. Ezt követően a *Genealogia* és a *De mulieribus* euhémerizmusának mibenlétét vizsgáltam és igyekeztem feltárni a két mű e szempontú hasonlóságait és különbségeit. A szakirodalom olykor meglehetősen ellentmondásos álláspontjával szemben magam úgy vélem, hogy kimutatható eltérés van a két mű euhémerisztikus felfogása között. Ezt pedig az alfejezet lezárásaként különféle érvekkel és példákkal alá is támasztottam.

Hasonlóan valamennyi, latin vagy ógörög nyelven íródott antik irodalmi forráshoz, a középkori szerzők munkáinak jelenléte is meghatározó a boccacciói latin prózában, így velük is önálló alfejezetben tartottam indokoltnak foglalkozni. Meglátásom szerint a középkori források jelentősége két ponton ragadható meg leginkább. Érvelésemet is ezekre alapozva igyekeztem felépíteni a disszertációban. Ha a középkori források tartalmi elemeiből indulunk ki, nem csupán amiatt értékesek, hogy esetlegesen Boccaccio korában már nem hozzáférhető antik irodalmi művek ismereteit adták tovább, hanem azért is, mert a bennük olvasható

mítoszértelmezések nagyban meghatározták a boccacciói egzegézis mibenlétét, vagyis számos esetben kijelölték a *Genealogia* értelmezési kereteit. Köztük a legjelentősebb szerzők Szt. Ágoston, Rabanus Maurus és Isidorus. Ebben a csoportban említettem meg még olyan kommentáráírók jelentőségét, mint Servius, Macrobius, Lactantius vagy Fulgentius.

Szintén kiemelésre érdemesnek véltem azt a tartalomra számos esetben túlmutató jellegzetességet, hogy Boccaccio kortársai hogyan járultak hozzá az értekezésben vizsgált prózai művek megszületéséhez. Igyekeztem túlmutatni Petrarca egyébként rendkívül meghatározó szerepén és Boccaccio más kortársait is beemlíteni, akik többségét a nápolyi Anjou-udvarban ismerte meg, és akik nem csupán mítoszértelmezési, hanem például csillagászati ismeretekkel is segítették őt. Így kitértem többek között Andalò del Negro, Paolo da Perugia vagy épp Barlaam kulcsszerepére is.

Ahogy a rendkívül gazdag és szerteágazó elemzési szempontokat kínáló forrásanyag is szemlélteti, a kérdéskör teljes körű, minden műre és szerzőre kiterjedő vizsgálata jelen disszertáció keretein belül nem valósulhatott meg. Tehát egyfelől arra törekedtem, hogy vázoljam az általános, a *Genealogia* és a *De mulieribus* fejezetei alapján kirajzolódó forrásfelhasználási tendenciákat, emellett különös figyelmet fordítottam azokra a forrásokra, amelyek vélhetőleg meghatározó szerepet játszottak az elemzésem tárgyául választott öt istennő leírásaiban.

II.3. Boccaccio munkamódszerei és narrációs technikái

Az értekezés harmadik fejezetében két, egymással szorosan összekapcsolódó elemet, a boccacciói munkamódszereket és narrációs technikákat tettem vizsgálatom tárgyává. Megítélésem szerint ugyanis közvetlenül a források után e két nézőpont bír a legnagyobb jelentőséggel az elemzett művek általános jegyeinek megértéséhez, sőt még helyesebb lenne ezekre a forrásokból egyenesen következő vizsgálati szempontokként utalni. E fejezetben, a két mű sajátosságainak figyelembevételével igyekeztem bemutatni a részben közvetetten, részben pedig közvetlenül deklarált boccacciói eljárásokat. Az egyedi, vagy csak a *Genealogiát*, vagy csak a *De mulieribus* jellemző ismertetőjegyek megléte azt indokolta, hogy bármennyire is szoros kapcsolat feltételezhető a két mű között, mind a munkamódszereket, mind a narrációs technikákat az egyes munkák esetében külön-külön tárgyaljam.

A munkamódszerek tárgyalása során először a *Genealogiával* foglalkoztam. Álláspontom szerint ugyanis a mű módszerei lényegesen kidolgozottabbak és Boccaccio

részéről is sokkal több tudatosságot sugallnak, hiszen maga is számos alkalommal tesz rájuk utalást vagy fed fel azokat műve különböző szöveghelyein. Az alfejezetben a *Genealogia* egyes könyveinek előszava alapján általános tendenciákat, míg néhány fejezet tartalmi elemeiből kiindulva konkrét példákat egyaránt tárgyaltam. Igyekeztem felvázolni azt is, hogyan láttatja magát Boccaccio egy ilyen mértékű irodalmi vállalkozás során, de a legnagyobb hangsúlyt arra helyeztem, hogy a GDG 1, 3 alapján ismertessem a boccacciói egzegézis jellemzőit, valamint bemutassam a mű egyes fejezeteinek felépítését.

A *Genealogiától* munkamódszereiben és ezáltal forrásfelhasználásában is eltérő *De mulieribus* e szempontú vizsgálatakor részben más módszereket tartottam célszerűnek alkalmazni. Mindenekelőtt arra kerestem a választ, hogyan választotta ki a műben szereplő hölgyeket Boccaccio. Ez ugyanis véleményem szerint alapjaiban határozta meg a szerző alkotási folyamat során alkalmazott eljárásait. A válasz azonban messze nem egyértelmű, így ennek kapcsán csupán néhány, a műből kiinduló hipotézist vázoltam. Kitértem továbbá az egyes fejezetek tartalmi és formai jellegzetességeire is. Végül igyekeztem azt is nyomatékosítani, milyen eltérő munkamódszereket és forrásfelhasználást indokol két azonos alapokon nyugvó, ám céljai és célközönsége tekintetében eltérő mű.

Az értekezés harmadik fejezetében tárgyalt másik szempont, a narrációs technikák esetében a két mű közül a szakirodalom egyértelműen a *De mulieribus*ra helyezi a hangsúlyt. Ez azonban nem zárta ki, sőt megerősítette bennem a *Genealogia* e helyen is külön alfejezetben történő tárgyalásának szükségességét. Ám ahogyan a fejezetek sorrendjéből is látható, a narráció jellemzésére áttérve magam is végrehajtottam egy szándékos cserét és a *De mulieribus*t előbbre vettem. Hiszen ez utóbbi műfajából adódóan egy valóban gazdagabb eszköztárral rendelkező mű, így indokoltta vált, hogy előbb szóljak róla. Emellett megfelelő előkészítésnek is tartottam a *Genealogia* e szempontú tárgyalásához.

A két latin prózai mű vizsgálata során azonban azt sem hagyhattam figyelmen kívül, hogy mennyire meghatározó mindaz, amit Boccaccio narrációs szempontból a *Dekameron*ban megteremtett. Ám akármennyire is fontos a *Dekameron*ra visszavezethető jellegzetességek azonosítása és összefoglalása, annak bizonyítására törekedtem, hogy ezeknek a műveknek az attól független, önálló értékét sem szabad alábecsülnünk és háttérbe szorítanunk.

A *De mulieribus* esetében a műfaji keretekben és a célközönségben láttam a narráció sajátos, részben dekameroni alapokon nyugvó gazdagításának lehetőségét. A két mű közötti lehetséges párhuzamok és eltérések után a *De mulieribus*t egyedivé tevő narratívát vizsgáltam, konkrét példákkal is alátámasztva az *inventiókat* és az *amplificatiókat*.

Jóllehet más jellegűek, mégsem vitathatjuk el a *Genealogia* narratívájának egyedi jellegzetességeit sem, ezért fontosnak tartottam azokkal is külön részben foglalkozni, még ha a *De mulieribus* után is. Törekedtem ugyanakkor annak érzékeltetésére, hogy Boccaccio narrátori tehetsége az istenek családfáját rekonstruáló műben sokkal inkább természeti jelenségek leírásában, jellemábrázolásban és saját kora eseményeinek bemutatásakor jelenik meg.

Meglátásom szerint tehát mindenképpen szükséges és indokolt volt a *Genealogia* narrációját önálló alfejezetben tárgyalni, ez ugyanis rávilágított arra, bármilyen mellőzött is a téma, mégis van létjogosultsága. Ami viszont a sorrendet illeti, a munkamódszerek esetében épp a fentiek ellenkezője bizonyult igaznak, vagyis mivel e téren pedig a *Genealogia* az etalon, így azzal láttam célszerűnek kezdeni az ismertetést, tehát lényegében megvalósulni látszott a két mű közötti egyensúly a fejezetben.

II.4. Az istennők komparatív vizsgálata

Az eddigiekben ismertetett elemzési és értelmezési szempontok alapozták meg tehát a dolgozat második nagy egységét képező, öt antik istennőre kiterjedő komparatív vizsgálatot. E második egységet további két részre tagoltam aszerint, hogy az egyes istenségek hányszor szerepelnek önálló leírásban a *Genealogiában*. Ugyanis abból indultam ki, hogy egészen más azt vizsgálni, hogyan kerültek át egy leírás tartalmi elemei egyik műből a másikba, mint azt, a folyamat hogyan valósult meg, amikor kettő, három vagy négy azonos nevű istennőről szóló történetet kellett Boccacciónak a *De mulieribus*ban egyetlen narratívában egyesítenie. Így a IV. fejezet első egységében tárgyaltam Opsot és Iunót, akikkel mindkét műben egy-egy önálló leírás foglalkozik, míg a másodikban Cerest, Minervát és Venust, akik a *Genealogiában* több fejezet címadó szereplői.

Igyekeztem ugyanakkor nem minden szempontból túlságosan éles distinkciót felállítani és azt is kiemelni, hogy a különbségek mellett hasonlóságokat is találunk az ábrázolások között, hiszen a boccacciói hozzáállás alapjaiban nem változik a *Genealogiában*, bármelyik istennőről írjon is éppen a certaldói szerző. Boccaccio célja ugyanis minden esetben az volt, hogy a számára hozzáférhető források alapján a lehető legtöbb ismeretet gyűjtse össze mindegyikükről, majd ezeket több szinten értelmezze. Mivel elemzésem megkezdésekor abból a feltételezésből indultam ki, hogy műfajából adódóan a *Genealogia* valamennyi istennő esetében lényegesen gazdagabb ismereteket közöl, így először az abban olvasható leírásokat vizsgáltam. Az így kapott információk és a megnevezett források birtokában igyekeztem a lehető legteljesebb

képet adni az egyes istenségekről, tetteikről, attribútumaikról és az ezek összegyűjtése során felhasznált forrásokról, valamint a boccacciói egzegézis mibenlétéről.

Miután megvizsgáltam az egyes istennők *Genealogia*-beli egyéb megjelenéseit is, áttértem a *De mulieribus*ban szereplő fejezeteikre, amelyek tartalmi elemeit szintén összefoglaltam. Ez utóbbi műben különösen hangsúlyosnak véltem az euhémérizmus jelenlétét, ezért valamennyi leírás esetében azonosítottam annak nyomait. Amennyiben az adott istennőről szóló fejezetek erre lehetőséget adtak, felvázoltam az eszmerendszer *Genealogiá*val közös és attól eltérő vonásait, mértékét is. Ezt követően minden istennőre vonatkozóan igyekeztem megállapítani, mely elemek kerülhettek át nagy valószínűség szerint a *Genealogiá*ból, és ezeket hogyan használta fel Boccaccio egy másik műfaj keretein belül. Végül pedig, amennyiben a *De mulieribus* soraiban olyan információra akadtam, amelynek nem találtam meg előzményét, előképét a *Genealogiá*ban, igyekeztem felkutatni annak forrását is.

A komparatív vizsgálat során tehát azt kívántam bemutatni, hogyan lehetséges különféle műfaji keretek között, eltérő céloktól vezérelve különböző módokon felhasználni egy-egy forrás értesüléseit. Megvizsgáltam továbbá, milyen hasonló és eltérő tartalmi jegyeket, esetleg ellentmondásokat mutatnak az egyes istennők két műben szereplő leírásai, és ezek megalkotásához milyen sajátos narrációra vagy épp elméleti háttérre volt szüksége Boccacciónak.

III. Az értekezés eredményei

Úgy vélem, hogy a dolgozat újdonságát és létjogosultságát leginkább az adja, hogy ilyen jellegű, a latin nyelvű életmű egyes darabjait összekapcsoló komparatív vizsgálatra eddig még nem vállalkoztak sem a hazai, sem a külföldi kutatók. Mindaddig csupán annak fontosságát hangsúlyozták, hogy meg kell találnunk a boccacciói *corpus* egységét, ám ezt a felvetést a latin nyelvű próza szempontjából egyáltalán nem, vagy csak kevesen vitték tovább. Többségük ugyanakkor sokkal inkább a latin próza és a *Dekameron* közötti kapcsolatot kereste, vagyis a latin–népnyelvi, nem pedig a latin–latin párhuzamát. Álláspontom szerint azonban nem csupán ebben rejlik az értekezés újdonsága. Ahogyan az a disszertáció kritikátörténeti áttekintéséből is látható, mind a *De mulieribus*, mind a *Genealogia* magyarországi kutatása meglehetősen kevés publikált eredménnyel bír. A két mű összekapcsolására egy átfogó, meghatározott szempontrendszer szerinti elemzés keretében pedig eddig még egyáltalán nem volt példa.

Amellett, hogy értekezésemmel igyekeztem a hazai kutatások látóterébe visszahozni a boccacciói latin prózát és ehhez lehetséges értékelési szempontokat is kialakítottam, elemzésem

az egyes istenségekre vonatkozóan is szolgált adalékokkal. Ezalatt leginkább azt értem, hogy a források és a munkamódszerek figyelembevételével, vagyis tágabb kontextusba helyezve vázoltam fel azt az utat, amely elvezette Boccacciót az istennők ábrázolásáig, majd az egyes leírások legfontosabb jellegzetességeit és ismereteit is bemutattam. Mindezzel pedig megerősítést nyert az, hogy a boccacciói *corpus* egymástól elválaszthatatlan művek egysége.

Megállapítást nyert továbbá az elemzés tárgyát képező valamennyi istennő esetében az a közös vonás, hogy Boccaccio a leírásaikat más-más célok által vezérelve alkotta meg a *Genealogiában* és a *De mulieribus*-ban. Előbbiben attribútumaik, névalakjaik, mítoszaik és forrásaik jelennek meg, utóbbiban pedig kevés tettük megemlézése mellett a szerző euhémerezmusának bizonyítékai, a pogány hitvilággal való szembenállásának megtestesítői. Vagyis függetlenül attól, hogy Boccaccio egy vagy több fejezetben tárgyalta őket a *Genealogiában*, a *De mulieribus*-ban következetesen megcáfolta valamennyiük isteni mivoltát. A több lehetséges Ceres vagy Minerva létét ugyan a *De mulieribus*-ban is megengedi, ám mindannyiszor arra jut, elegendő valamennyi történetét egyben tárgyalni. Mind az öt istennő példája alátámasztja, hogy a *Genealogiában* összegyűjtött források végigkísérik leírásaikat a *De mulieribus*-ban is: még ha válogat is közülük Boccaccio és kevésbé elmélyülten dolgozza fel azokat, épít rájuk.

Ahogy az a jelen értekezés is igyekezett bemutatni, kivételesen gazdag szöveganyag áll rendelkezésre, amely számos további lehetséges kutatási témát vet fel. Hiszen csupán két mű rendkívül kis részletét, mindössze öt istennő leírásait emeltem ki és elemeztem, amely messze áll a *De mulieribus*-tól, de még inkább a *Genealogia* teljességétől. Így a jövőben, ha nem is az istennők témája, de a boccacciói latin próza mindenképpen új kutatásokat indokol. Számos csoportosítási lehetőség kínálkozik még mindkét műből kiindulva: elég csak a *De mulieribus* görög vagy római történelmi szereplőire, avagy a *Genealogia* tizenöt könyvében összegyűjtött mitológiai alakokra gondolnunk. Disszertációmmal tehát a jövőbeni magyarországi Boccaccio-kutatások számára is értékes és hasznos nézőpontot igyekeztem feltárni és úgy vélem, ez meg is valósult.

Publikációk az értekezés témájában

„*Vocavere eam preterea multis nominibus*”: a boccacciói *Ops* nyomában. In: Antikvitás & Reneszánsz V. Szeged, 2020. pp. 85–105.

„*Franciscus Petrarca preceptor noster*”. Boccaccio útja a *De mulieribus claris*ig. In: Erdődi Alexandra Anita, Finta Mária Anna, Molnár Annamária, Virág Csilla, Vrabély Márk (szerk.): KOR/TÁRS. Kapcsolat, háló(zat) és közösség az 1800 előtti Európában. Fiatalok Konferenciája 2018. Budapest, 2019. pp. 131–140.

„*ante alias venit in mentem [...] Iohanna, serenissima Ierusalem et Sicilie regina*”. Egy ajánlás tervezett és tényleges címzettje – Johanna királynő és Andrea Acciaiuoli szerepe a *De mulieribus claris*ban. In: Antikvitás & Reneszánsz IV. Szeged, 2019. pp. 205–221.

Szemponatok a De mulieribus claris elemzéséhez. In: Antikvitás & Reneszánsz III. Szeged, 2019. pp. 63–78.

Mizogin Boccaccio? A Corbaccio nőképétől a De mulieribus clarisig. In: Etlinger Mihály, Markó Anita, Pálffy Eszter, Szatmári Áron, Virág Csilla, Vrabély Márk (szerk.): Tév/hit. Tévedések és tévesztések a régi irodalomban. Budapest, 2018. pp. 29–39.

„*ut clare mulieres ampliores sint numero*” – Boccaccio Minerva-interpretációi. In: Antikvitás & Reneszánsz II. Szeged, 2018. pp. 99–114.

Boccaccio fra la ‘misoginia’ del Corbaccio e il ‘femminismo’ del De mulieribus claris. In: Verbum: Analecta Neolatina. 2018/1-2. pp. 87–98.

(Isten)nők és Boccaccio. In: Antikvitás & Reneszánsz I. Szeged, 2018. pp. 55–66.

Narrációs technikák Boccaccio De mulieribus clarisában. In: Déri Eszter, Dóbék Ágnes, Görög Dániel, Markó Anita, Maróthy Szilvia (szerk.): Az ember – kultúrtörténeti és poétikai megközelítésben. Budapest, 2017. pp. 33–42.

Római matrónák erényei híres államférfiak árnyékában: Valerius Maximus Dictorum et factorum memorabilium librije mint a De mulieribus claris forrása. In: Lát(szó)tér: Fiatal kutatók italianisztikai tanulmányai. Szerk. Molnár Annamária, Ótott Noémi, Pál József. Szeged, 2016. pp. 113–127.

Egyéb publikációk

Kötetszerkesztés

Fenntartható tudomány. Hagyomány és újrahasznosítás a felvilágosodás előtt: Fiatalok Konferenciája 2019. Szerk. Bene Ildikó Mária, Molnár Annamária, Szücs Kata Ágnes, Virág Csilla, Vrabély Márk. Budapest, 2020. 150 p.

KOR/TÁRS. Kapcsolat, háló(zat) és közösség az 1800 előtti Európában. Fiatalok Konferenciája 2018. Szerk. Erdödi Alexandra Anita, Finta Mária Anna, Molnár Annamária, Virág Csilla, Vrabély Márk. Budapest, 2019. 191 p.

Lát(szó)tér. Fiatal kutatók italianisztikai tanulmányai. Szerk. Molnár Annamária, Ótott Noémi, Pál József. Szeged, 2016. 381 p.

Recenzió

Dante és az állatvilág. In: Filológiai Közlöny. 2017/1. 143–145.

Lymbus 2016. Magyarságtudományi forrásközlemények (Fonti di ungarologia). In: Verbum: Analecta Neolatina. 2017/1-2. pp. 268–274.

Dante e il mondo animale. A cura di Giuseppe Crimi, Luca Marozzi. In: Esperienze Letterarie: Trimestrale di Critica e di Cultura. 2016/2. pp. 141–143.

Boccaccio e la nuova ars narrandi. A cura di Włodzimierz Olszaniec, Piotr Salva. In: Esperienze Letterarie: Trimestrale di Critica e di Cultura. 2016/3. pp. 137–139.

Boccaccio editore e interprete di Dante. A cura di Luca Azzetta, Andrea Mazzucchi. In: Esperienze Letterarie: Trimestrale di Critica e di Cultura. 2015/2. pp. 139–141.

Boccaccio editore e interprete di Dante. A cura di Luca Azzetta, Andrea Mazzucchi. In: Dante Füzetek/Quaderni Danteschi 12 (2015) 224–228.

Fordítás

Ronald G. Witt: *Példamutató római férfiak újjászületése.* In: Kirkham, Victoria; Maggi, Armando; Lengyel Réka; Ertl Péter (szerk.) Petrarca: Kalauz az életműhöz. Budapest, 2018, pp. 125–133.

Teodolinda Barolini: *Miért írta meg Dante a Színjátékot? Dante és a látomásirodalmi hagyomány.* In: Filológiai Közlöny 2015/4. 462–468.

Az értekezés témájához köthető konferenciaelőadások

„*Franciscus Petrarca preceptor noster*” – *Boccaccio útja a De mulieribus clarisig*. Fiatalok Konferenciája 2018 – Kor/Társ, Budapest (2018. október 25–26.)

Tradizioni letterarie contrastanti e le interpretazioni del Boccaccio filologo. Mare Internum Culture, Pula (2018. október 12–14.)

Donne tra fonti e invenzione. Boccaccio e le figure femminili del De mulieribus claris. Seventeenth International Congress of the International Association for Neo-Latin Studies (IANLS), “Humanity and Nature: Arts and Sciences in Neo-Latin Literature”, Albacete (2018. július 29–augusztus 3.)

„*ut clare mulieres ampliores sint numero*”. *Boccaccio Minerva*-interpretációi. XIII. Magyar Ókortudományi Konferencia, Szeged (2018. május 24–26.)

Boccaccio e la sua Venere: un percorso tra fonti e finzione. Viaggio e spiritualità nelle culture classiche e neolatine, Budapest (2018. május 17–18.)

Boccaccio misogino? Dalla concezione delle donne nel Corbaccio al De mulieribus claris. RODOSZ/4 Convegno dei Dottorandi di Filologia Romanza, Budapest (2018. április. 27.)

(Isten)nők és Boccaccio. MTA-SZTE Antikvitás és Reneszánsz: Források és Recepció Kutatócsoport konferenciája, Szeged (2017. november 24.)

Mizogin Boccaccio? A Corbaccio nőképétől a De mulieribus clarisig. Fiatalok Konferenciája 2017 – Tévhit, Pécs (2017. október 13–14.)

Giovanni Boccaccio, author of De mulieribus claris, the first collection of women's biographies. Sapiens ubique civis V, Szeged (2017. augusztus 30–szeptember 1.)

Narrációs technikák Boccaccio De mulieribus clarisában. Fiatalok Konferenciája 2016 – Az ember, Budapest (2016. szeptember 30–október 1.)